

Borgarbyggð
Borgarbraut 14
310 BORGARNES

Garðabær, 15. september 2023
Málsnúmer: 202306-0032
SS

Efni: Umsögn um skipulags- og matslýsingu fyrir Aðalskipulag Borgarbyggðar 2025-2037.

Vísað er í tölvubréf frá skipulagsfulltrúa Borgarbyggðar í gegnum Skipulagsgátt, dags. 23. júní 2023, þar sem óskað er eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands um skipulags- og matslýsingu fyrir heildarendurskoðun á aðalskipulagi sveitarfélagsins.

Náttúrufræðistofnun hefur farið yfir framangreinda skipulagslýsingu og telur, með hliðsjón af hlutverki stofnunarinnar, að í henni komi fram það helsta sem þarf að fjalla um í frekari vinnu við endurskoðun aðalskipulagsins. Stofnunin vill koma eftirfarandi ábendingum á framfæri:

Stefnumótun um verndun náttúru og sjálfbæra auðlindanýtingu er hefur áhrif af landnotkun af ýmsum toga er mikilvægur þáttur við undirbúning aðalskipulags. Tekið er undir með ábendingu í umsögn Umhverfisstofnunar frá 1. september 2023, að ærið tilefni er fyrir sveitarfélagið að móta sér stefnu um verndun og endurheimt líffræðilegrar fjölbreytni og innleiða í áherslur aðalskipulagsins enda sveitarfélög með mikilvægt hlutverk (ekki síst með skipulagsskyldu sinni) við að vinna gegn hnignun líffræðilegrar fjölbreytni sem er ein stærsta umhverfisvá samtímans samhliða og í nánu sambandi við áhrif loftslagsbreytinga.

Almennt vill Náttúrufræðistofnun benda á að í lögum um náttúruvernd nr. 60/2013 er að finna ýmis ákvæði sem eru leiðbeinandi um hvernig ber að nálgast vernd náttúruminja (s.s. lífríkis, jarðminja og landslags). Náttúrufræðistofnun leggur áherslu á að í allri matsvinnu/skipulagsvinnu sé skoðað hvernig framkvæmdir/skipulag samræmast almennum markmiðum laganna sem koma fram í 1., 2. og 3. gr. þeirra, 1. gr. (Markmið laganna), 2. gr. (Verndarmarkmið fyrir vistgerðir, vistkerfi og tegundir) og 3. gr. (Verndarmarkmið fyrir jarðminjar, vatnasvæði, landslag og víðerni). Einnig þarf að skoða einstakar greinar sem geta átt við. Hér má t.d. nefna greinar 6. til 12. um meginreglur hvað varðar náttúru- og umhverfisvernd, 14. gr. um hlutverk náttúruverndarnefnda, kafla IV um almannarétt, útivist og umgengni, kafla IX um friðun vistkerfa, vistgerða og tegunda, 61. gr. um sérstaka vernd vistkerfa, jarðminja o.fl., 63. grein um framandi lífverur og svo auðvitað kafla XII um skipulagsgerð, framkvæmdir og fleira, greinar 68. til 73., þar sem komið er inn á gerð skipulagsáætlana, hönnun mannvirkja og ræktun. Við gerð skipulagsáætlana er mikilvægt að skoða áhrif skipulagsins eða hugsanlegra framkvæmda m.t.t. allra framangreindra lagagreina sem ýmist geta átt við eða ekki.

Náttúrufræðistofnun vill einnig benda á að finna má ýmsar upplýsingar um náttúru Íslands á heimasíðu stofnunarinnar www.ni.is þ.á.m. eftirfarandi gögn sem geta komið að notum:

- Fjölrit nr. 54, Vistgerðir á Íslandi, (http://utgafa.ni.is/fjolrit/Fjolrit_54.pdf) og kortasjá <http://ni.is/midlun/utgafa/kort/vistgerdakort>
- Fjölrit nr. 55, Mikilvæg fuglasvæði, (http://utgafa.ni.is/fjolrit/Fjolrit_55.pdf) <http://ni.is/dyr/fuglar/mikilvaeg-fuglasvaedi>

Jafnframt ber að benda á tillögur Náttúrufræðistofnunar til umhverfis-, orku- og loftslagsmálaráðherra, um að vernda skuli ákveðin svæði á landinu og að þau verði sett á framkvæmdaáætlun eða B-hluta náttúruinjasrár í samræmi við lög nr. 60/2013. Öll svæðin má sjá hér: (<http://ni.is/midlun/naturuminjaskra>) en einnig má skoða tillögurnar í kortasjá, / (<https://naturuminjaskra.ni.is/>). Á það skal bent að tillögur Náttúrufræðistofnunar til ráðherra eru enn í formlegu rýniferli í samræmi við 36. grein fyrrgreindra laga. Á þessari stundu segja tillögurnar því ekkert um hvort ákveðið skipulag/starfsemi falli að verndartillögu eða ekki eða hvort tillaga nái fram að ganga. Nái tillögurnar fram að ganga á einnig eftir að fjalla um skilamála sem varða verndina. Lögð er áhersla á að hér er um faglegt álit Náttúrufræðistofnunar að ræða sem eftir á vinna úr í samræmi við lög um náttúruvernd. Finna má upplýsingar um aðferðafræði við mat á verndargildi og val á verndarsvæðum hér: (<http://utgafa.ni.is/skyrslur/2019/NI-19008.pdf>).

Í skipulags- og matslýsingunni er ekki greint frá þeim svæðum sem eru meðal tillagna Náttúrufræðistofnunar fyrir B-hluta náttúruinjasrár og eru innan marka sveitarfélagsins að öllu leyti eða hluta, en það eru eftirfarandi svæði:

- Ferjubakkaflói-Sólheimatunga – vegna vistgerða og fuglalífs. (<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/ferjubakkafloi-solheimatunga>).
- Litla-Skarð – vegna vistgerða (<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/litla-skard>).
- Lambeyrarkvísl – vegna kaldra linda (<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/lambeyrarkvisl>).
- Oddauppsprettur – vegna kaldra linda (<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/oddauppsprettur>).
- Arnarvatnsheiði – vegna vistgerða og fuglalífs (<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/arnarvatnsheidi>).
- Mýrar – Löngufjörur – vegna vistgerða, fuglalífs og sela (<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/myrar-longufjorur>).
- Andakíll – vegna fuglalífs en svæðið er þegar friðlýst og Ramsarsvæði (<https://www.ni.is/is/midlun/naturuminjaskra/andakill>).

Sérstaklega ber að nefna Mýrar-Löngufjörur sem er víðáttumikið svæði og meðal mikilvægustu svæða landsins þegar kemur að búsvæðum fugla, einkum á strandsvæðum, votlendissvæðum og við vötn. Svæðið hefur lengi verið skilgreint með mjög hátt verndargildi og m.a. stór hluti þess samþykkur á Náttúruverndaráætlun 2004-2008 en friðlýsing hefur ekki gengið eftir hingað til. Sveitarfélagið er hvatt eindregið til að leggja áherslu á að hefja feril við að skoða hvernig styrkja má verndun lykilsvæða og vistgerða á svæðinu til framtíðar sem og annarra svæða sem tilnefnd hafa verið. Til þess má beita friðlýsingum, friðun vistgerða/tegunda eða hverfisvernd eftir atvikum.

Stefnt er að því að endurskoða skilmála um frístundabyggð og yfirfara afmörkun núverandi svæða. Náttúrufræðistofnun vill leggja áherslu á að við skipulag nýrra svæða fyrir

frístundabyggð eða stækkun svæða beri að meta vandlega umhverfisáhrif. Mikil ásókn er í land fyrir frístundabyggðir víða um land, en mest á Suður- og Vesturlandi þ.m.t. í Borgarbyggð. Óvíða er land sem oft er að mestu ósnortið tekið undir frístundabyggð. Þó slík svæði séu ekki alltaf skilgreind með hátt verndargildi hvert og eitt geta þau skipt miklu máli sem t.d. búsvæði mófugla, en Ísland ber alþjóðlega ábyrgð á nokkrum stofnum mófugla sem eru útbreiddir á landinu en dvelja í mólendi og votlendi og gjarnan á opnu landi. Þetta eru t.d. heiðlóa, jaðrakan, lóupræll, spói og stelkur. Rannsóknir hérlendis hafa sýnt að þessum tegundum er sumum að fækka og að þær almennt forðist nábyli við mannvirki s.s. sumarhús, vegi og aðra innviði sem og mikla skógrækt. Náttúrufræðistofnun telur afar mikilvægt að sveitarfélög séu meðvituð um þetta atriði og skoði hvernig við skipulag megi tryggja að ekki sé um of gengið á þessi búsvæði og að nægilega mörg og stór lítt snortin heppileg búsvæði séu til staðar. Stofnunin er tilbúin til frekari ráðgjafar um áhrif skipulags á mófugla sem varðar ekki einungis ákvarðanir um frístundabyggð heldur einnig skógrækt, stækkun þéttbýlis, landbúnað, ferðaþjónustu o.fl.

Við stefnumótun á nýtingu vindorku er afar mikilvægt að horft sé til áhrifa á náttúrufar, m.a. landslag og gróður, en ekki síst fuglalíf. Það mat þarf að horfa til bæði staðbundinna áhrifa á t.d. búsvæði en einnig á áhrif á farleiðir fugla um svæðið m.a. tegunda sem eiga í mestri hættu á að verða fyrir áflugi eins og hafarnir og aðrir ránfuglar. Meginútbreiðslusvæði hafarna á landinu nær m.a. yfir Borgarbyggð. Einnig liggja farleiðir t.d. gæsategunda og álfta um sveitarfélagið.

Huga þarf vandlega af áhrifum áforma um nýjar vatnsaflsvirkjanir á lífríkis vatnsfalla sem og á ásýnd og áhrif á fossa og flúðir. Þá er tekið undir ábendingar Hafrannsóknarstofnunar í umsögn þeirra frá 4. september 2023, að ekki sé þrengt að umhverfi lífríkra fallvatna t.d. með skipulagðri byggð og vandlega hugað að hreinsun frárennslis.

Náttúrufræðistofnun hefur í nýlegri umsögn sinni til skipulagsfulltrúa Borgarbyggðar gert athugasemdir varðandi möguleg neikvæð áhrif af færslu hringveggar við Borgarnes. Sjá umsögn frá 7. mars 2023.

Í sveitarfélaginu eru merk jarðhitasvæði þar sem m.a. eru fundarstaðir sjaldgæfra plöntutegunda sem eru friðaðar skv. auglýsingu nr. 1385/2021 og/eða eru á valista. Við skipulagsáform innan og í næsta nágrenni við jarðhitasvæði þarf að tryggja verndun þessara tegunda sem og sjaldgæfra og einstakra jarðhitavistgerða og jarðhitamyndana. Þá þarf að skoða hvort og hvernig útbreiðsla framandi ágengra plöntutegunda hefur áhrif á viðkvæman jarðhitagróður og bregðast við því ef þörf er á.

Við stefnumótun um efnistöku þarf að taka vandlega tillit til verndargildis jarðminja sem efnistakan getur haft áhrif á sem og ásýndaráhrif á landslag.

Eins og fram kemur í skipulags- og matslýsingunni finnast víðfeðm hálendisvæði ofan byggðar í sveitarfélaginu. Ásókn ferðaþjónustu í þessi svæði fer vaxandi eins og á önnur hálendisvæði í landinu og mikilvægt að sveitarfélagið skilgreini í aðalskipulagi sínu hver þölmörk náttúru svæðanna er fyrir umferð og innviðauppbyggingu tengt ferðaþjónustu. Vernda þarf óbyggð víðerni (sbr. mynd 13) og landslag þeirra eftir mesta megni að mati Náttúrufræðistofnunar sem og einstakar jarðminjar og lífríkissvæði innan hálendisins. Stofnunin er tilbúin til frekari ráðgjafar um þetta atriði.

Náttúrufræðistofnun leggur áherslu á að allar ákvarðanir í mats- eða skipulagsvinnu byggji á sem bestum þekkingargrunni hvað varðar náttúrufar og að alltaf sé leitað leiða til að koma í veg fyrir neikvæð áhrif á náttúruna. Náttúrufræðistofnun áskilur sér rétt til að koma að frekari athugasemdum á síðari stigum málsins og er tilbúin til frekari ráðgjafar um einstök efnisatriði ef óskað er eftir því eins og fram hefur komið í umsögninni.

Virðingarfyllt,

Snorri Sigurðsson
Sviðsstjóri náttúruverndarsviðs

